

LATVIJAS AKCIJU TIRGUS KĀ INVESTĪCIJU OBJEKTA NOVĒRTĒJUMS

Evaluation of the Latvian Stock Market as an Investment Object

Inta Kotāne

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Abstract. Development of the securities market in Latvia compared with the countries of Western Europe, Scandinavia, and North America has started much later and has been slow; therefore, the interest of individuals and companies to actively participate in the capital market can be assessed as low. The stock market that is considered as one of the types of the securities market is an unstructured environment where every investor has to decide on how to invest. The potential investor interested in stocks as an investment object can buy shares of the companies and potentially earn money despite the fact that investments in stocks are considered as a very high-risk investment. The research aim: to evaluate the Latvian stock market as one of the investment objects. The scope of the research determines the topics covered: investment opportunities in the stocks of the regulated Latvian stock exchange. The research findings point out that the performance of the Nasdaq Riga stock exchange despite its relatively small number of the issuers of shares is effective. The author concludes that use of the investment accounts is not sufficiently promoted for private individuals, consequently, the culture of savings lags behind in Latvia. In order to educate the private investors and promote decision-making on the purchase of shares, it would be advisable for the Nasdaq Riga to provide the investors with concise information on the shares of the companies and their characteristics. The quantitative and qualitative methods of economics research, including the method of comparative analysis and synthesis, as well as statistical and graphical analysis methods are used in the research.

Keywords: investments, Latvia, market, stock, valuation.

Ievads

Introduction

Akciju tirgus ir nestrukturēta vide, kurā katram ieguldītājam ir jāizdomā, kā investēt (Sprinģis, 2016). Finanšu pasaulē investīcijas akcijās tiek uzskatītas par ļoti augsta riska ieguldījumu (Pelane, 2015). Ieguldot naudu finanšu aktīvos iesaka ieguldījumos novirzīt līdzekļus, pēc kuriem nerodas tūlītēja nepieciešamība (Apinis, 2015). Ierosina pirkt akcijas tad, kad citi tās masveidā grib pārdot, ieguldīt akcijās ne vairāk kā 5% līdz 10% no saviem uzkrājumiem, ieguldīt tikai tajos uzņēmumos, kuru darbības joma zināma un ieguldīt tikai ar ilgtermiņa (10 gadu) skatījumu (Grišins, 2018). Ar potenciālo ieguldījumu summām nevajadzētu pārspīlēt. Labākā stratēģija būtu uzsākt tirdzniecību ar

dažiem simtiem vai 1000 Euro, kas laikā, kamēr pierod pie tirdzniecības niansēm, ļautu samazināt iespējamo zaudējumu apmērus (Apinis, 2015). Ieteicams ieguldīt ne mazāk kā 2 – 3 tūkstošus eiro (Pavlovs, 2015).

Ārvalstu zinātnieku akciju tirgus pētījumu rezultātu (Prosad, Kapoor, & Sengupta, 2015; Zhang, 2017; Tsagkanos, 2017; Sivaramakrishnan, Srivastava, & Rastogi, 2017; Zaremba & Shemer, 2018; Zhong, 2018) analīze liecina, ka dominē akciju tirgus attīstības un ietekmējošo faktoru izpēte (akciju likviditāte, investoru uzvedības modeļi, finanšu pratība, riski u.c.). Latvijas vērtspapīru tirgus, t.sk. akciju tirgus pētījumi aptver lauksaimniecības uzņēmumu iespēju izpēti piesaistīt kapitālu Latvijas akciju tirgū (Ķesteris – Mākalns, 2007), Latvijas vērtspapīru tirgus tendenču un problēmu izpēti (Šnepste, 2011), Baltijas akciju tirgus attīstības scenāriju izpēti (Žuka, 2009) un Baltijas valstu uzņēmumu finanšu rezultātu ticamības ietekmes uz akcijas ienesīgumu novērtēšanu (Grigorjeva, 2008). Latvijā vērtspapīru tirgus attīstība, salīdzinot ar Rietumeiropas, Skandināvijas un Ziemeļamerikas valstīm, ir sākusies krietni vēlāk un noritējusi visai lēni, tādēļ iedzīvotāju un uzņēmumu interesi aktīvi iesaistīties kapitāla tirgū kopumā var vērtēt kā zemu (Rozenfelds, 2018). Autore uzskata, ka aktivitāti akciju tirgu varētu paaugstināt esošo un potenciālo investoru finanšu pratības paaugstināšana. Finanšu pratība - zināšanu un prasmju kopums, kas personai ļauj izprast un sekmīgi organizēt savu finanšu pārvaldīšanu un pieņemt pārdomātus lēmumus par dažādu finanšu pakalpojumu izvēli un to izmantošanu, nodrošinot savu privāto finansiālo stabilitāti un ilgtspēju (Latvijas iedzīvotāju..., 2014). Pētot finanšu pratību (Sivaramakrishnan et al., 2017) secināja, ka investora uzvedību būtiski ietekmē objektīva finanšu pratība, t.i., investora faktiskās zināšanas.

Latvijas iedzīvotāju naudas uzkrājumi aug, to apliecina Finanšu un kapitāla tirgus komisijas apkoptie dati. Taču lielākā daļa no brīvajiem naudas līdzekļiem atrodas iedzīvotāju banku kontos un depozītos, kam šobrīd piedāvātās procentu likmes ir tuvu nullei (Grišins, 2018). Vērtējot Latvijas investoru finanšu pratību tiek atzīmēts, ka „Investēšanas kultūra Latvijā ir bērna autiņos. Tikai retajam ir vērtspapīru konts. Zināšanu līmenis par investīcijām finanšu tirgos mūsu sabiedrībā ir visai zems. Lai celtu finanšu pratību, nepaies gads vai divi, vajadzēs gadus desmit vai vairāk. Vietējie uzņēmumi ir labākais veids, kā sākt mācīties. Ieguldot uzņēmumos, kas strādā tuvāk mājām, būs daudz vieglāk izprast, kā tiem veicas, kādas ir to nākotnes perspektīvas” (Rozenfelds, 2018).

Autore uzskata, ka, Latvijas akciju tirgus kā investīciju objekts, nepietiekoši novērtēts. Pēc autores domām, ieguldījumi biržas akcijās, pamatojoties uz informāciju, ko birža piedāvā potenciālajiem akcionāriem, varētu būt viena no investēšanas alternatīvām, savukārt tā nosaka finanšu pratības nepieciešamību.

Pētījuma mērķis: novērtēt Latvijas akciju tirgu kā vienu no investīciju objektiem. Pētījuma apjoms nosaka pētījuma ierobežojumu: pētījumā tiks skatītas un vērtētas investēšanas iespējas Latvijas vērtspapīru biržas Nasdaq Riga

(turpmāk Nasdaq Riga), kas ir Nasdaq Baltijas tirgus sastāvdaļa, tirgotajās akcijās.

Pētījuma uzdevumi:

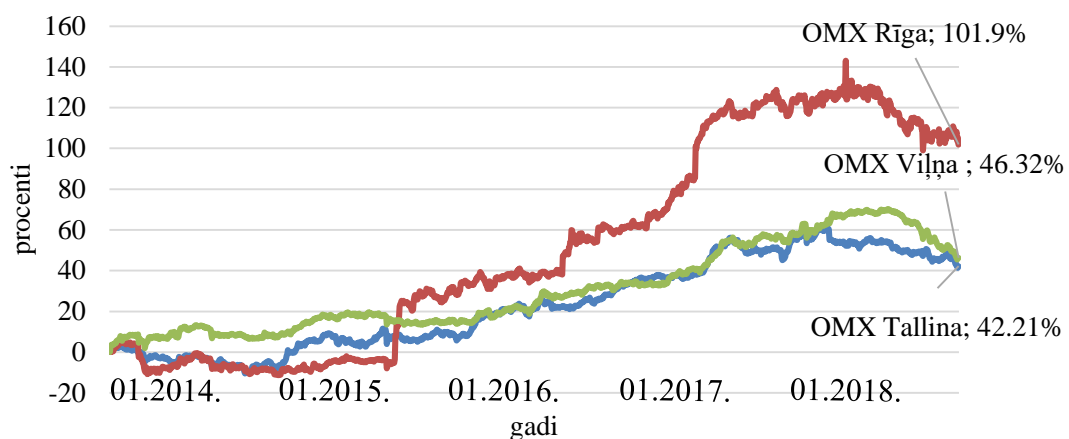
1. Izpētīt Nasdaq Riga akciju tirgus cenu izmaiņas;
2. Novērtēt ieguldījumus Nasdaq Riga akcijās.

Pētījumā tiek izmantotas vispārpieņemtās ekonomikas zinātnes pētījumu kvantitatīvās un kvalitatīvās metodes, tai skaitā salīdzinošās analīzes un sintēzes metode, statistiskās un grafiskās analīzes metodes.

Nasdaq Riga akciju cenu dinamika *Dynamics of Nasdaq Riga stock prices*

Ikviens akcionārs cer uz savu ieguldījumu „pievienoto vērtību” no diviem avotiem – akciju vērtības palielinājuma jeb ieguldītā kapitāla vērtības pieauguma un dividendžu maksājumiem. Akciju tirgū bieži vien lielāka uzmanība tiek pievērsta tām akcijām, kuru cenu izmaiņas ir straujākas.

Akciju tirgus indekss ir akciju tirgus vai tā daļas kopējais vērtības novērtējums, pamatojoties uz vidējām cenām. Tā ir vidējā svērtā vērtība, tāpēc dārgākām akcijām ir lielāks svars un tās vairāk ietekmē indeksu nekā zemākas cenas akcijas. Investori izmanto akciju indeksu, lai aprakstītu tirgus stāvokli un salīdzinātu dažādu ieguldījumu peļņu (Capital.com, 2018). OMX Riga visu akciju indekss, kurš aptver visas Nasdaq Riga Oficiālajā un Otrajā sarakstā iekļautās akcijas, izņemot uzņēmumus, kur viena akcionāra rokās ir 90% vai vairāk akciju. Indeksa mērķis ir atspoguļot situāciju un izmaiņas Rīgas vērtspapīru tirgū (Nasdaq, 2019). Nasdaq Riga statistikas dati liecina, ka investori, kuri ieguldīja biržā kotētajos uzņēmumos, pēdējo gadu laikā varēja nopelnīt (1.attēls).

1.attēls. *Baltijas valstu akciju tirgus indeksu izmaiņas 2014.-2018.gadā, %*
(autores veidots pamatojoties uz Nasdaq, 2019)

Figure 1 *Changes in the Baltic stock market indices in 2014-2018, %* (compiled by the author, based on Nasdaq, 2019)

Laika periodā no 01.01.2014.-31.12.2018. akciju tirgus indekss OMX Riga palielinājās par 101,9%, kas ir labākais sniegums salīdzinot Baltijas valstu akciju tirgus indeksus.

1.tabula. Nasdaq Riga tirgto akciju cenas raksturojošie rādītāji 2014.-2018.gadā

(autores veidota pamatojoties uz Nasdaq, 2019)

Table 1 Characteristics of Nasdaq Riga traded stock prices in 2014-2018

(compiled by the author, based on Nasdaq, 2019)

Akciju emitenti	Akcijas tirgus cenas izmaiņas, %	Akcijas pēdējā tirgus cena 2018.g.b.	Akcijas augstākā tirgus cena, euro	Akcijas zemākā tirgus cena, euro
<i>Oficiālais saraksts</i>				
A/s Grindeks	-28,62	6,5	10,5	3,96
A/s HansaMatrix	9,66	6,5	8,83	6,05
A/s Olainfarm	-5,06	6,7	11,5	5,5
SAF Tehnika	1,91	2,32	7,92	1,41
<i>Otrais saraksts</i>				
A/s Brīvais Vilnis	40,56	1,2	1,5	0,53
A/s Ditton pievadkēžu rūpnīca	-19,43	0,188	0,28	0,025
A/s Grobiņa	-82,75	2	16,8	0,85
A/s Kurzemes atslēga 1	23,57	0,8	1,76	0,25
A/s Latvijas balzams	226,16	8,4	10,4	2,16
A/s Latvijas Gāze	7,55	10,1	13	5,55
A/s Latvijas Jūras medicīnas centrs	68,67	3,6	9,99	2
A/s PATA Saldus	94,11	29	29	5,68
A/s Rīgas autoelektroaparātu rūpnīca	31,78	0,15	0,549	0,1
A/s Rīgas elektromašīnbūves rūpnīca	95,22	2,5	6,35	0,5
A/s Rīgas juvelierizstrādājumu rūpnīca	-54,05	0,085	0,21	0,05
A/s Rīgas kuģu būvētava	-81,6	0,072	0,552	0,02
A/s Siguldas ciltslietu un mākslīgās apsēklošanas stacija	-1,79	3,2	6	1,31
A/s Valmieras stikla šķiedra	9,54	2,26	4,08	1,89
A/s VEF	305,46	1,5	1,5	0,28
A/s VEF Radiotehnika RRR	-52,96	0,328	1,2	0,012
<i>Alternatīvais saraksts</i>				
A/s Baltic Telekom	-99,42	0,109	18,6	0,022
A/s Madara Cosmetics	10,42	7,95	8,35	7,15

Nasdaq Riga uzņēmumu akciju cenu izmaiņu novērtēšanā 2014.-2018.gadā autore iekļāva tikai tos uzņēmumus, kuru akcijas tiek tirgotas biržā 2019.gada janvārī. Vērtējot akciju cenu pieaugumu 2014.-2018.gadā, TOP 3 izaugsmes rekordisti starp likvidākajām kompānijām ir a/s VEF, a/s Latvijas balzams un a/s

Rīgas elektromašīnbūves rūpnīca (1.tabula). Jāatzīmē, ka visi iepriekšminētie uzņēmumi ir Nasdaq Riga otrā saraksta uzņēmumi. Vērtējot akciju cenu kritumus 2014.-2018.gadā, TOP 3 rekordisti ar lielāko akciju kritumu ir a/s Baltic Telekom, kas ir Nasdaq Riga alternatīvā saraksta uzņēmums, a/s Grobiņa un a/s Rīgas kuģu būvētava – Nasdaq Riga otrā saraksta uzņēmumi.

Nasdaq Riga tirgus statistikas dati liecina, ka 2019.gada janvārī lielākais akcijas tirgus cenas pieaugums: a/s Grindeks – 20% un a/s SAF Tehnika – 13,79%; kritums: a/s Latvijas Jūras medicīnas centrs – 8,89%. 2019.gadā a/s Grobiņa saglabājās negatīva akciju tirgus cenas tendence (-10%) un a/s Latvijas Balzama akcijas tirgus cena turpināja palielināties – 4,76% (Nasdaq, 2019). Akciju cenas svārstības pētāmajā periodā galvenokārt noteica uzņēmumu akciju cenas ietekmējošie mikroekonomiskie faktori (uzņēmumu finansiālais stāvoklis, uzņēmumu vadības lēmumi u.c.).

Ienesīgākie darījumi aizvadītajos gados Rīgas biržā lielākoties piedzīvoti gadījumos, kad uzņēmuma vairākuma akcionāri nolemj izpirkt visu biznesu un aiziet no biržas (Pavlovs, 2018a). Finanšu instrumentu tirgus likuma (FITL) (2003) V nodaļa Akciju atpirkšanas piedāvājums nosaka obligātā un galīgā akciju atpirkšanas piedāvājumu nosacījumus. A/s Ventspils naftas akciju atpirkšana 2015.gadā investoriem, atkarībā no laika, kad akcijas tika nopirkas, nodrošināja no 125 – 350% ienesīgumu. A/s Latvija kuģniecība (2018.gads) – 40 – 75% ienesīgumu (Pavlovs, 2018a).

Kā viens no perspektīvajiem uzņēmumiem, kurš varētu īstenot galīgo akciju atpirkšanas piedāvājumu – a/s Latvijas balzams: akcijas tirgus cena 2014.-2018.gadā palielinājās par 226,16% un 2019.gada janvārī vēl par 4,76%.

Uzņēmuma akcionāru cerības ir pamatotas, jo 2016.gada sākumā galvenais akcionārs, kuram piederēja 89,99% no uzņēmuma akcijām, izsludināja brīvprātīgo akciju atpirkšanu un bija gatavs maksāt 9 euro par 1 akciju, ja akcijas vēlēšies pārdot vismaz 3% akcionāru (Latvijas balzams, 2016). Darījums nenotika, jo nepieciešamie 3% akcionāru akcijas nevēlējās pārdot. Atbilstoši FITL, ja personai tiešā vai netiešā veidā pieder 90 vai vairāk procentu no kapitālsabiedrības akcijām, katrs no pārējiem šīs kapitālsabiedrības akcionāriem līdz brīdim, kad tiek veikta galīgā akciju atpirkšana, var pieprasīt, lai šī persona atpērk viņam piederošās akcijas par cenu, kas nav mazāka par to cenu, ko nosaka atbilstoši šā likuma 74.panta nosacījumiem jeb bilances vērtībai. Eksperti uzskata, ka „tradicionālais a/s Latvijas balzams akciju iegādes motīvs ir vai nu cerības uz akciju atpirkšanu, vai uz to, ka agrāk vai vēlāk kompānijas vadībā tiks ieviesta kārtība..., teorētiski a/s Latvijas balzams mazajiem akcionāriem ir divi nākotnes scenāriji: cerību sabrukums vai izredzes kļūt stāvus bagātiem”(Pavlovs, 2018b).

Autore uzskata, ka vērtējot iespējas iegādāties akcijas, akcijas tirgus cenas izmaiņu novērtējumu var izmantot sākotnējā priekšstata par uzņēmumu iegūšanai,

bet pirms līdzekļu ieguldīšanas akcijās jāveic uzņēmuma – potenciālā investīciju objekta vispusīga analīze.

Ieguldījumu Nasdaq Riga akcijās novērtēšana *Valuation of investments in Nasdaq Riga stocks*

Ja neizdodas īstermiņā pelnīt uz akciju cenu pieaugumu, ieguldītājam ir iespēja neveikt aktīvus ieguldījumus, cerot uz cenu kāpumu, bet gan nopirkt uzņēmumu akcijas ar mērķi saņemt dividendes. Investori, kuru priekšsazināšanas par biržām nav lielas, var iegādāties akcijas, kurām dividenžu ienesīgums ir augsts (Apinis, 2015). Laikā, kad Latvijas lielākās bankas par depozītu piedāvā 0,1—0,5%, to Latvijas uzņēmumu akciju iegāde, kas maksā dividendes, nodrošina ienākumus no 2—3 līdz 8—10 procentiem gadā. Neskaitot rekordus, kuru ienesība reizēm sasniedz arī 20% (Pavlovs, 2013).

Ieguldījumu akcijās vērtēšanai var izmantot divas rādītāju grupas:

- a/s peļņas salīdzinošie rādītāji: peļņa uz vienu akciju (earnings per share, EPS) un akcijas tirgus cenas un peļņas attiecība (price earnings ratio, P/E);
- dividenžu salīdzinošie rādītāji: dividende uz vienu akciju; dividenžu ienesīgums (Danns, 2006).

Pētnieki (Islam, Khan, Choudhury, & Adnan, 2014) secināja, ka EPS parasti tiek uzskatīta par svarīgāko faktoru akciju cenas un uzņēmuma vērtības noteikšanā, kā arī lielākā daļa individuālo investoru individuālos ieguldījumu lēmumu pieņem pamatojoties tieši uz EPS. Kumars (Kumar, 2017) norāda, ka EPS ir spēcīgs akciju tirgus cenas prognozētājs, kamēr P/E rādītājs būtiski ietekmē atsevišķu uzņēmumu tirgus cenas prognozi. Pētnieks (Cochrane, 2011) uzskata, ka dividenžu ienesīguma svārstības ir saistītas tikai ar gaidāmo peļņu, nevis ar paredzamo dividenžu pieaugumu.

EPS (Kumar, 2017) rāda, cik liela tīrās peļņas daļa pienākas uz vienu parasto akciju (1.formula).

$$EPS = \frac{\text{pārskata perioda tīrā peļņa}}{\text{apgrozībā esošo parasto akciju skaits}} \quad (1)$$

P/E (Kumar, 2017) rāda cik naudas vienību ir gatavi samaksāt akcionāri par vienas akciju sabiedrības tīrās peļņas naudas vienību (2.formula).

$$P/E = \frac{1 \text{ akcijas tirgus cena}}{\text{peļņa uz vienu akciju (EPS)}} \quad (2)$$

Dividendes ienesīgums (InvestingAnswers, 2019) – investīcijas produktivitātes rādītājs vai "procentu likme" (3.formula).

$$\text{Dividendes ienesīgums, \%} = \frac{\text{dividende uz 1 akciju}}{\text{1 akcijas tirgus cena}} \times 100 \quad (3)$$

Akcionāri, iegādājoties uzņēmumu akcijas, cer uz uzņēmumu finansiālā stāvokļa uzlabošanu un augstāku akciju ienesīgumu. Autore Nasdaq Riga kotēto uzņēmumu dividenžu izmaksu no 2017.gada peļņas noteica kā sākotnējo nosacījumu ieguldījumu akcijās novērtēšanā 2.tabulas izveidē.

2.tabulas dati liecina, ka akcionāriem tiesības saņemt dividendes no 2017.gada peļņas deva iespēju tikai 8 no 22 Nasdaq Riga uzņēmumiem, kas kotēja akcijas 2019.gada janvārī (2017.gada beigās – 28 uzņēmumi). Jāatzīmē, ka 2.tabulas uzņēmumi 1.tabulā neuzrādīja lielākos akciju cenu kāpumus vai kritumus. 2017.gada beigās, vērtējot uzņēmumus, kas no 2017.gada peļņas izmaksāja dividendes, augstākā tirgus cena bija a/s Latvijas gāze akcijām – 10,00 euro par 1 akciju. Akcionāriem lielākās dividendes izmaksāja a/s SAF Tehnika, augstākais EPS – a/s Grindeks, augstākais dividenžu ienesīgums – a/s SAF Tehnika.

2.tabula. Ieguldījumu novērtējums Nasdaq Riga akcijās 2017.gada beigās

(autores izveidota un aprēķini pamatojoties uz Nasdaq, 2019)

Table 2 Valuation of investments in Nasdaq Riga stocks at the end of 2017 (compiled by the author, calculations based on Nasdaq, 2019)

	Akcijas tirgus cena, euro	Dividende uz 1 akciju, euro	EPS, euro	Dividenžu ienesīgums, %	P/E
A/s Grindeks	6,3	0,15	1,2	2,38	5,25
A/s HansaMatrix	8,14	0,08	0,92	0,98	8,85
A/s Latvijas Gāze	10,0	0,58	0,653	5,80	15,31
A/s Latvijas Jūras medicīnas centrs	8,0	0,4	0,633	5,00	12,64
A/s Olainfarm	8,05	0,21	0,66	2,61	12,20
A/s SAF Tehnika	4,84	0,67	0,588	13,84	8,23
A/s Siguldas ciltslietu un mākslīgās apsūklošanas stacija	3,3	0,08	0,156	2,42	21,15
A/s Madara Cosmetics*	7,5	0,09	0,33	1,20	22,73

* akciju tirdzniecība biržā tika uzsākta 10.11.2017.

Veicot ieguldījumus, investori bieži vien pievērš uzmanību P/E attiecībai. Pamatojoties uz uzņēmumu datiem par 2017.gadu, ilgāks laika posms, lai investīcija pie dotās akciju tirgus cenas un aktuālās peļņas sevi varētu atpelnīt, novērojams a/s Siguldas ciltslietu un mākslīgās apsūklošanas stacija - 21,15 gadu laikā. Investīcijas a/s Grindeks akcijās pie dotās akciju tirgus cenas un aktuālās

peļņas sevi varētu atpelnīt 5,25 gadu laikā. Jo ilgāks laiks ir nepieciešams, lai investīcija sevi atpelnītu, jo par dārgākām var uzskatīt noteikta uzņēmuma akcijas.

2.tabulas dati liecina, ka investoriem, kuru priekšsazināšanas par biržām nav lielas, varētu iegādāties a/s SAF Tehnika akcijas (augsts ienesīgums) un a/s Grindeks akcijas (īss investīciju atmaksāšanās laika periods). A/s Grindeks un a/s SAF Tehnika akciju tirgus cenas uzrādīja 2019.gada janvārī lielāko pieaugumu.

Fiziskās personas gūtos ienākumus vērtspapīru tirgū ietekmē arī iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) likmes. IIN likuma izpratnē akcijas ir kapitāla aktīvi. IIN no kapitāla ir 2 daļas: nodoklis ienākumam no kapitāla un kapitāla pieauguma nodoklis. IIN nodokļa likmes no kapitāla un kapitāla pieauguma 2013. - 2019.gadā uzrādīja pieaugošu tendenci. 2013. – 2017.gadā IIN no kapitāla sastādīja 10%, bet IIN no kapitāla pieauguma – 15%. 2018. – 2019.gadā IIN no kapitāla un IIN no kapitāla pieauguma sastāda 20%. (Par iedzīvotāju ienākuma..., 1993; IFinances, 2019).

No 01.01.2018. grozījumi likumā "Par IIN" nosaka ieguldījumu konta režīmu, kas būtiski atvieglo nodokļa aprēķinu un deklarēšanu fiziskajām personām, kuras veic darījumus ar finanšu instrumentiem. Jaunajā ieguldījumu konta režīmā IIN nav jāmaksā, kamēr no konta izmaksāto līdzekļu apmērs nepārsniedz iemaksāto līdzekļu summu. Nodokļu maksātājiem samazināts administratīvais slogs darījumu uzskaitē un nodokļu deklarāciju iesniegšanā. Savukārt, ja persona veic darījumus ar finanšu instrumentiem, bet tai nav deklarēts ieguldījumu konts, uz šo personu joprojām attiecināma parastā IIN piemērošanas kārtība kapitāla pieaugumam, kas paredz reizi ceturksnī vai gadā deklarēt ienākumu no kapitāla pieauguma un maksāt nodokli. Autore uzskata, ka privātpersonām nepietiekoši popularizēta ieguldījumu konta izmantošana, kas neveicina uzkrājumu kultūras veidošanos Latvijā.

Eksperti atzīst, ka straujākai attīstībai Latvijas vērtspapīru tirgū ir pietrūkuši lieli un likvīdi uzņēmumi (Hāka, 2017). Izskata iespējas kā uzlabot situāciju Latvijas kapitāla tirgū un efektīvi izmantot "fintech" pieredzi: samazināt vērtspapīru turēšanas/tirdzniecības izmaksas; samazināt emitentu izmaksas un nodrošināt informāciju (Kaužēns, 2018).

Privāto investoru aktivitāte vietējā vērtspapīru, t.sk. akciju tirgū ir ļoti nozīmīga un var būtiski veicināt kapitāla tirgus attīstību kopumā. Autore uzskata, ka privāto investoru izglītošanai un lēmumu pieņemšanas par akciju iegādi sekmēšanai, Nasdaq Riga mājas lapā būtu vēlams investoriem piedāvāt apkopotu informāciju par uzņēmumu akcijām un tās raksturojošajiem rādītājiem.

Secinājumi **Conclusions**

Vērtējot akciju cenu pieaugumu 2014.-2018.gadā, TOP 3 izaugsmes rekordisti starp likvīdākajām kompānijām ir a/s VEF, a/s Latvijas balzams un a/s Rīgas elektromašīnbūves rūpnīca. Vērtējot akciju cenu kritumus 2014.-2018.gadā, TOP 3 rekordisti ar lielāko akciju kritumu: a/s Baltic Telekom, a/s Grobiņa un a/s Rīgas kuģu būvētava. 2019.gada janvārī lielākais akcijas tirgus cenas pieaugums: a/s Grindeks un a/s SAF Tehnika; kritums: a/s Latvijas Jūras medicīnas centrs. Akciju cenas svārstības pētāmajā periodā galvenokārt noteica uzņēmumu akciju cenu veidojošie mikroekonomiskie faktori. Ienesīgākie darījumi aizvadītajos gados Nasdaq Riga lielākoties piedzīvoti gadījumos, kad uzņēmuma vairākuma akcionāri nolemj izpirkt visu biznesu un aiziet no biržas.

2017.gada beigās, vērtējot uzņēmumus, kas no 2017.gada peļņas izmaksāja dividendes, augstākā tirgus cena bija a/s Latvijas gāze akcijām, akcionāriem lielākās dividendes izmaksāja a/s SAF Tehnika, augstākais EPS - a/s Grindeks, augstākais dividenžu ienesīgums – a/s SAF Tehnika. Investīcijas a/s Grindeks akcijās (P/E) varētu atpelnīt 5,25 gadu laikā. Investoriem, kuru priekšsazināšanas par biržām nav lielas, varētu ieteikt iegādāties a/s SAF Tehnika akcijas un a/s Grindeks akcijas.

Privātpersonām nepietiekoši popularizēta ieguldījumu konta izmantošana, kas neveicina uzkrājumu kultūras veidošanos Latvijā.

Privāto investoru izglītošanai un lēmumu pieņemšanas par akciju iegādi sekmēšanai, Nasdaq Riga mājas lapā būtu vēlams, investoriem piedāvāt apkopotu informāciju par uzņēmumu akcijām un tās raksturojošajiem rādītājiem.

Summary

Development of the securities market in Latvia compared with the countries of Western Europe, Scandinavia, and North America has started much later and has been slow; therefore, the interest of individuals and companies to actively participate in the capital market can be assessed as low. The stock market that is considered as one of the types of the securities market is an unstructured environment where every investor has to decide on how to invest. The potential investor interested in stocks as an investment object can buy shares of the companies and potentially earn money despite the fact that investments in stocks are considered as a very high-risk investment. The research aim: to evaluate the Latvian stock market as one of the investment objects. The scope of the research determines the topics covered: investment opportunities in the stocks of the regulated Latvian stock exchange. The quantitative and qualitative methods of economics research, including the method of comparative analysis and synthesis, as well as statistical and graphical analysis methods are used in the research.

An evaluation of increase in the stock prices in 2014-2018 points out TOP 3 results among the most liquid companies: A/S VEF, A/S Latvijas balzams, and A/S Rīgas elektromašīnbūves rūpnīca. An evaluation of the fall in the stock prices in 2014-2018 points out TOP 3 results of the largest stock drop: A/S Baltic Telekom, A/S Grobiņa, and A/S Rīgas kuģu būvētava. In January 2019, the largest increase in the market price of shares was experienced by A/S Grindeks and A/S SAF Tehnika; the largest drop by A/S Latvijas Jūras medicīnas centrs. The stock price fluctuations during the period under review were mainly determined by the microeconomic factors affecting the price of the companies' shares. The most profitable transactions at the Nasdaq Riga in the recent years have been experienced when the majority of the company's shareholders decided to redeem the entire business and leave the stock exchange.

At the end of 2017, evaluating the companies that have paid dividends from the profit of 2017, the highest market price was for the shares of A/S Latvijas gāze, the highest dividends were paid to the shareholders of A/S SAF Tehnika, the highest EPS – A/S Grindeks, the highest dividend yield – A/S SAF Tehnika. Investments in the shares of A/S Grindeks (P/E) could be repaid within 5.25 years. For the investors having little preliminary knowledge of stock exchanges, it may be advised to purchase the shares of A/S SAF Tehnika and the shares of A/S Grindeks.

Use of the investment accounts is not sufficiently promoted for private individuals; consequently, the culture of savings lags behind in Latvia.

In order to educate the private investors and promote decision-making on the purchase of shares, concise information on the shares of the companies and their characteristics could be provided for the investors on the Nasdaq Riga website.

Literatūra References

- Apinis, M. (2015). Biržs vilina ar peļņu. *Ifinances, aprīlis, Nr.1*, 36.-39.
- Capital.com (2018). *Akciju indekss*, Pieejams: <https://capital.com/lv/akciju-indekss-definicija>
- Cochrane, J.H. (2011). Presidential address: discount rates. *Journal of finance*, 66, 1047-1108. Retrieved from <https://ej.uz/fpm9>
- Danns, F. (2006). Ieguldījumu akcijās vērtēšana (1.daļa). *Finansists. I*(13), 12.-13.
- Finanšu instrumentu tirgus likums* (2003). LR likums. Pieņemts 20.11.2003. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=81995>
- Grigorjeva, J. (2008). *Baltijas valstu uzņēmumu finanšu rezultātu ticamības ietekmes uz akcijas ienesīgumu novērtēšana*. RTU.
- Grišins, J. (2018). Kur zemo depozītu likmju laikā ieguldīt 1000 eiro. *Dienas Bizness*, 19.06.2018.
- Hāka, Ž. (2017). Neizmanto visu potenciālu. *Dienas Bizness*, 18.12.2017.
- Ifinances (2019). *Nodokļu likmes*. Pieejams: <https://ifinances.lv/lapas/nodoklu-likmes>
- InvestingAnswers (2019). *Dividend yield*. Retrieved from <https://ej.uz/fkaq>
- Islam, Md.R., Khan, T.R., Choudhury, T.T., & Adnan, A.M. (2014). How Earning Per Share (EPS) Affects on Share Price and Firm Value. *European Journal of Business and management*, 6(17). Retrieved from <https://ej.uz/c5i7>
- Kaužēns, E. (2018). *Kapitāla tirgus Latvijā – trešajā desmitgadē, bet joprojām vājš. Vai ir alternatīvas?* Pieejams: <https://ej.uz/zfkz>

- Ķesteris – Mākalns, R. (2007). Lauksaimniecības uzņēmumu iespējas piesaistīt kapitālu Latvijas akciju tirgū. *LLU raksti*, 19(314), 37.-53.
- Kumar, P. (2017). Impact of earning per share and price earnings ratio on market price of share: a study on auto sector in India. *International Journal of Research. Granthaalayah*, 5(2), 113-118. <https://doi.org/10.5281/zenodo.345456>
- Latvijas balzams (2016). AS "Latvijas balzams" valdes viedoklis par izsludināto brīvprātīgo akciju atpirkumu. Pieejams: <https://ej.uz/gb4m>
- Latvijas iedzīvotāju finanšu pratības stratēģija 2014–2020 (2014). Finanšu pratības mājas lapa. Pieejams: <https://ej.uz/qnkg>
- Nasdaq (2019). *Nasdaq Baltijas tirgus*. Pieejams: <https://nasdaqbaltic.com/market/?lang=lv>
- Par iedzīvotāju ienākuma nodokli (1993). LR likums. Pieņemts 11.05.1993. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>
- Pavlovs, S. (2013). Kad depoziāts nesilda. *IrNauda, Septembris*. Nr.5, 52.-54.
- Pavlovs, S. (2015). Liec naudai strādāt! *IrNauda, 2015, jūnijs/jūlijs*, Nr.19, 60.-64.
- Pavlovs, S. (2018a). „Spekulanta laime” Rīgas biržā: kā nopelnīt 500% gadā. *IrNauda, Jūnijs/Jūlijs*, Nr.37
- Pavlovs, S. (2018b). *Slaveni, bet lēti*. *IrNauda, Aprīlis/Maijs*, Nr.36
- Pelane, A. (2015). *Akciju tirgotāja ABC*. Pieejams: <https://ej.uz/dz7q>
- Prosad, J.M., Kapoor, S., & Sengupta, J. (2015). Exploring optimism and pessimism in the Indian equity market, *Review of Behavioral Finance*, 7(1), 60-77. DOI: <https://doi.org/10.1108/RBF-07-2013-0026>
- Rozenfelds, J. (2018). Investēšanas kultūra Latvijā ir ļoti agrīnā stadijā. *Dienas Bizness*, 19.02.2018.
- Sivaramakrishnan, S., Srivastava, M., & Rastogi, A. (2017). Attitudinal factors, financial literacy, and stock market participation. *International Journal of Bank Marketing*, 35(5), 818-841/ DOI: <https://doi.org/10.1108/IJBM-01-2016-0012>
- Šķupelis, J. (2017). Baltijas akciju investori varējuši labi nopelnīt. *Dienas Bizness*, 22.12.2017.
- Šnepste, V. (2011). Vērtspapīru tirgus Latvijā – attīstības iespējas un problēmas. *Latgales Tautsaimniecības pētījumi. Sociālo zinātņu žurnāls*, 1(4), 358.-372.
- Sprīngis, J. (2016). Veiksmīga akcionāra portfeļa veidošana. *IBizness*, jūnijs, 23.-26.
- Tsagkanos, A. (2017). Stock market development and income inequality. *Journal of Economic Studies*, 44(1), 87-98. <https://doi.org/10.1108/JES-08-2015-0155>
- Zaremba, A., & Shemer, J. (2018). Is there momentum in factor premia? Evidence from international equity markets. *Research in International Business and Finance*, 46, 120–130. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2017.12.002>
- Zhang, L. (2017). Local equity market participation and stock liquidity. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 63, 101–121. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.qref.2016.02.005>
- Zhong, A. (2018). Idiosyncratic volatility in the Australian equity market. *Pacific-Basin Finance Journal*, 50, 105–125. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pacfin.2017.06.010>
- Žuka, J. (2009). *Baltijas akciju tirgus attīstības scenāriji*. RTU.